

Vad är egentligen fäbodbruk och fäbodkultur?

Reflektioner från intervjuer med fäbodbrukare

Det är en fråga som kanske kan tyckas löjligt självklar? Den kultur som hör till fäboden!? Men vad? Under vilken tidsperiod? Och vem kan egentligen hävdas ha tolkningsföreträde? Är fäbodkultur idag samma sak som för hundra år sedan? Och var den faktiskt det då? Som ett led i arbetet med en nominering av fäbodkulturen i Sverige och Norge till Unescos lista över representativa immateriella kulturarv har vi intervjuat ett antal fäbodbrukare och personer centrala i arbetet med att nominera fäbodkulturen i både Sverige och Norge. Vi i detta sammanhang är Håkan Tunón på SLU, Paulina Rytkönen på Södertörns högskola och Bolette Bele på Norsk Institutt for Bioøkonomi. Det jag presenterar här är inte det slutgiltiga resultatet av undersökningen utan bara en första avrapportering åt vilket håll det lutar. Hittills har ett tjugotal djupintervjuer gjorts, arbetet fortsätter.

SKILLNADER ELLER LIKHETER?

Man kan uppleva att fäbodbruket i Sverige och Norge idag kännetecknas av stora skillnader, vilket kan förklaras utifrån skillnader i landsbygdsolitik under de senaste 50–100 åren. Norge har främjat principen att landsbygden och lantbruket ska vara levande över hela landet medan Sverige mer har gått mot strukturrationalisering, urbanisering och att brukets viktigaste samhällsnytta är inom besöksnäringen. I Norge har man hittills värnat bruket och kunskapen medan systemet i Sverige mer har fokuserat på kulturmiljön. I diskussionerna rörande en nominering är det lätt att fokusera på skillnader mer än på likheterna. Därför har vi valt att göra dessa intervjuer med fäbodbrukare och andra för att se hur skillnaderna mellan olika personers tankar rörande fäbodbruk respektive fäbodkultur ser ut.

MJÖLKPRODUKTIONEN EN NYCKELFAKTOR

Om man hastigt reflekterar över innehållet i olika personers svar kan man se ett antal olika ”motsatspar”. I det stora hela är dock enigheten ganska stor och mjölkproduktion och förädling pekas ut som viktiga traditionella karaktärsdrag för fäbodbruket, även om det historiska syftet med enskilda fäboddar kan ha varit något helt annat. Skillnaderna verkar inte vara knutna till nationalitet, men det får en fördjupad analys visa slutgiltigt, utan de verkar främst bero på om man ungefärligen definierar bruket som ”säsongsvist utmarksbete för att säkra mat till gården och vinterfoder till djuren” eller om man begränsar det till ”säsongsvist utmarksbete med mjölkförädling för att skapa hållbara livsmedel till gårdens folk”. Det avgör till stor del vilken verksamhet som räknas in i fäbodbruk och vilka djur som man menar vara traditionella på fäbod. Dessa tanke sätt verkar också avgöra hur man ser på modernisering och marknadsanpassning av bruket. Hur ”traditionellt” ska bruket få vara för att anses vara fäbodbruk? Vilken specialisering av bruket ska anses vara ”korrekt” med traditionen?

FÄBODBRUKET ELLER FÄBODKULTUREN?

En annan intressant vattendelare är åsikterna om att ”fäbodkultur” omfattar själva kulturen direkt knuten till djurhantering och livsmedelsproduktion eller om också andra kulturyttringar som exempelvis vallmusik och berättande ska vara en del. Och om kulturbevarande och vidareförmedling inskränker sig till själva fäboden och fäbodbruket eller om det kan sägas göras långt borta från fäboden på helt andra arenor i samhället. Det kan exemplifieras med om man bara ska inkludera kulning som kommunikation med djur eller om kulturarvet även kan bevaras i vallmusiken och

scenframträdanden. Hur smal respektive vid anser man att kulturen är? Och kan vissa delar av kulturen leva vidare utan koppling till levande fäbodbruk? Det finns inga objektivt korrekta svar utan bara olika åsikter!

Håkan Tunón

SLU Centrum för biologisk mångfald

Håkan Tunón. Foto: Hällpetters Maria Bergström

Glöm inte bort fotoutmaningen!

Vad är fäbodkultur för dig? Skicka in en eller flera bilder som visar vad du tycker är fäbodkultur. Ibland kan en bild säga mer än tusen ord. Vad kan man säga om vad dina bilder beskriver? Avsikten är att inskickade bilder ska analyseras anonymt för att bidra till att definiera vad fäbodkultur betyder idag. Maila bilder till hakan.tunon@slu.se. Tre av de som skickat in bilder kommer att få boken ”Fäboden: naturen, kulturen och kulturlandskapet” på posten!